

BERNARDINE
EVARISTO

MANIFEST

DESPRE CUM
SĂ NU RENUNȚI NICIODATĂ

Traducere din limba engleză și note de
Andreea Călin

CORINT
FICTION
MEMORII

Redactare: Cosmin Peța
Tehnoredactare: Mihaela Ciufu
Design copertă: Dan Mihalache
Ilustrație copertă: Fotografie reprezentând-o pe Bernardine
Evaristo, © Suki Dhanda
Ilustrații interior: © Bernardine Evaristo

MANIFESTO: ON NEVER GIVING UP
by Bernardine Evaristo

Copyright © Bernardine Evaristo, 2021
Translation Copyright © 2023, by Andreea Călin,
Corint Books SRL Romania

Nicio parte a acestei scrieri nu poate fi reprodusă, stocată sau transmisă în nicio formă, prin niciun mijloc, electronic, mecanic, fotocopiere sau de altă natură, fără a se obține în prealabil permisiunea scrisă a editorului.

Toate drepturile asupra ediției în limba română
aparțin CORINT FICTION,
un imprint al CORINT BOOKS,
str. Mihai Eminescu nr. 54A, București.
www.edituracorint.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

EVARISTO, BERNARDINE

Manifest: despre cum să nu renunți niciodată / Bernardine Evaristo;
trad. din lb. engleză de Andreea Călin. - București: Corint Fiction, 2023
ISBN 978-606-088-365-4

I. Călin, Andreea (trad.)

821.111

*Lui Simon Prosser, redactorul și editorul meu
începând cu 1999, cel care nu a acceptat niciodată
mai puțin decât cea mai bună variantă a mea,
care m-a susținut când nu se justifica din punct de vedere
financiar, care nu mi-a cerut niciodată să-mi temperez
afirmațiile sau să devin mai convențională în scris și care
le-a oferit întotdeauna o casă cărților mele îndrăznețe.
Premiul meu Booker a fost și al lui. Recunoștință.*

„Niciodată nu mi-am păstrat energia pentru
întoarcere.”

Din filmul *Gattaca* de Andrew Niccol

Introducere

Când am câștigat în 2019 Premiul Booker pentru romanul meu *Fată, femeie, alta*¹, am devenit „peste noapte” o scriitoare de succes – după patruzeci de ani de muncă profesionistă în domeniul artistic. Cariera mea nu dusesese lipsă de realizări și recunoașteri, dar nu eram cunoscută pe scară largă. Romanul a devenit un bestseller pe primul loc în topuri, a fost vândut în multe limbi străine și a beneficiat de genul de atenție pe care mi-o dorisem de mult timp pentru munca mea. În nenumărate interviuri, m-am trezit discutând despre calea pe care am urmat-o pentru a ajunge în acest punct important după atât de multă vreme. Am spus că mă simțeam de neoprit pentru că avusesem revelația că exact așa fusesem, de când plecasem din casa familiei la optsprezece ani ca să-mi croiesc singură drumul în viață.

M-am gândit că izvorul creativității mele ar fi de găsit în anii de început, în pregătirea din domeniul cultural și în influențele care mi-au modelat existența. Majoritatea persoanelor din domeniul artistic au modele – scriitori, artiști,

¹ *Fată, femeie, alta*, traducere de Adina Ihora, Editura Corint, București, 2021 (n. tr.).

persoane creative – care i-au inspirat, dar care sunt celelalte elemente ce pun bazele creativității noastre și dau direcție carierelor noastre? Cartea asta e răspunsul meu la această întrebare, oferind acces la informații despre moștenirea și copilăria mea, stilul meu de viață și relațiile mele, originile și natura creativității mele, precum și strategiile mele de dezvoltare și activism.

Pentru cei care au făcut cunoștință cu scrisul meu abia în acest punct avansat, cartea aceasta dezvăluie de ce a fost nevoie pentru a persevera și a crește; iar pentru cei care luptă de mult timp, care și-ar putea recunoaște poveștile în a mea, sper să o considerați o sursă de inspirație în timp ce mergeți pe drumul vostru către realizarea a ceea ce v-ați propus.

Așadar, iat-o – *Manifest: Despre cum să nu renunți niciodată* – o carte de memorii și o cugetare asupra vieții mele.

Unu

ān (engleza veche)

ẹni (yoruba¹)

a haon (irlandeză)

ein (germană)

um (portugheză)

moștenire, copilărie, familie, origini

¹ Limba vorbită de unul dintre cele trei grupuri etnice mari din Nigeria (n. tr.).

Ca membri ai rasei umane, purtăm toți în noi istoriile strămoșilor și mă întreb ce contribuție au avut ai mei la stabilirea tipului de persoană și de scriitoare care am devenit. Știu că provin din generații de oameni care au migrat dintr-o țară în alta ca să-și clădească o viață mai bună, care s-au căsătorit ignorând constructele artificiale reprezentate de granițe și barierele culturale și rasiale făurite de oameni.

Mama mea englezoaică l-a cunoscut pe tatăl meu nigerian la un dans Commonwealth din centrul Londrei, în 1954. Mama studia ca să devină profesoară la un colegiu catolic de pregătire a cadrelor didactice condus de maici, în Kensington; tata se pregătea să devină sudor. S-au căsătorit și au avut opt copii în zece ani. În copilărie, am fost încadrată în categoria „metisă”, termenul pentru persoanele birasiale la momentul acela. Ca toate aceste categorii – negrotei, colorat, negru, rasă mixtă, birasial, de culoare – și cele referitoare la persoanele birasiale funcționează ca termeni descriptivi acceptați până când sunt înlocuiți. Acum înțelegem că rasa, de fapt, nu există – nu este un dat biologic – iar toți oamenii au exact același ADN în proporție de peste 99%. Diferențele

dintre noi nu sunt științifice, ci se datorează altor factori, cum ar fi mediul. Dar rasa este o experiență trăită și, ca atare, are consecințe enorme. Înțelegerea ficțiunii pe care se bazează ideea de rasă nu înseamnă că putem renunța la categorii, nu încă.

Conceptul de „britanic negru” era considerat o contradicție în termeni în copilăria mea. Britanicii nu-i recunoșteau pe cei de culoare drept cetățeni egali, iar aceștia, la rândul lor, se identificau adesea cu țările de origine. Eu n-am avut de ales decât să mă consider britanică. Aceasta era țara în care mă născusem, viața mea, chiar dacă mi-a fost evident că nu îi aparțin din cauză că nu eram albă. Cu toate acestea, Nigeria era un concept îndepărtat, o țară de unde provenea tatăl meu, una despre care nu știam nimic.

Știu mult mai multe lucruri despre familia mamei mele decât despre cea a tatălui. Nu cu mult timp în urmă, am descoperit că rădăcinile mele britanice se întind pe o perioadă de trei sute de ani, până în 1703. M-ar fi fost de ajutor să știu asta când eram copil deoarece aș fi avut un sentiment mai puternic de apartenență și mi-ar fi oferit și muniția necesară împotriva celor care îmi spuneau mie și oricărei alte persoane de culoare la momentul acela să ne ducem înapoi de unde am venit.

Ideea că trebuie să ai rădăcini britanice pentru ca locul tău să fie aici, că aparții acestui loc doar dacă le ai ar trebui întotdeauna contestată. Drepturile la cetățenie nu sunt restricționate de cele dobândite prin naștere, iar apele au fost mereu tulburate de cei care erau considerați „su-puși” ai Imperiului Britanic, dar care nu primiseră titlul de „cetățeni”.

Știu că testarea ADN este controversată deoarece diferite laboratoare produc rezultate variate în funcție de fondul lor genetic de cercetare, dar oricum mi se pare fascinantă. Testul meu de Origine ADN, care merge înapoi în timp preț de opt generații, dezvăluie o estimare etnică ce îmi descrie rădăcinile după cum urmează: „Nigeria: 38%, Togo: 12%, Anglia, nord-vestul Europei: 25%, Scoția: 14%, Irlanda: 7%, Norvegia: 4%”. (Cele două țări pe care nu le pot lega de strămoși cunoscuți sunt Scoția și Norvegia.)

Cu toate acestea, deși sunt în egală măsură neagră și albă din punctul de vedere al strămoșilor, când cineva mă privește, îl vede în mine pe tata, și nu pe mama. Faptul că nu pot pretinde că am o identitate albă dacă aș vrea să fac asta (nu că mi-aș dori așa ceva) este implicit irațional și nu face decât să demonstreze că ideea de rasă este una absurdă.

M-am născut în 1959 în Eltham și am crescut în Woolwich, ambele în sudul Londrei. Fiind femeie, din clasa muncitoare și persoană de culoare, limitările îmi fuseseră stabilite chiar dinainte să deschid gura și să plâng din cauza șocului de a fi expulzată din lichidul amniotic confortabil din uterul mamei mele, unde petrecusem nouă luni într-o armonie de senzații și vise împreună cu creatoarea mea. Viitorul nu-mi era favorabil – eram menită să fiu percepută ca o sub-persoană: supusă, inferioară, marginală, neglijabilă – un subaltern de bună credință.

La momentul nașterii mele erau doar paisprezece femei membre ale Parlamentului britanic prin comparație cu cei 630 de bărbați, ceea ce însemna că 97% dintre cei care controlau țara erau bărbați. Așadar, societatea noastră era

patriarhală. Aceasta nu este o opinie, ci un fapt. Vocile femeilor și problemele specifice legate de maternitate, căsătorie, angajare și libertate sexuală și reproductivă erau rareori ascultate la nivel de legiferare și nici nu existau femei în poziții proeminente, de conducere sau putere oriunde în țară. Acum, aproximativ o treime din membrii Parlamentului britanic sunt femei.

La un an după nașterea mea, pilula contraceptivă le-a oferit femeilor libertatea de a controla mai bine ceea ce făceau cu corpurile lor, dar avea să mai dureze încă șaisprezece ani până când, în 1975, *The Equal Pay and Sex Discrimination Acts*¹ va face ilegală discriminarea femeilor.

Putem presupune corect că am moștenit o istorie a statutului secundar al femeilor în societate. Mama mea, născută în 1933, fusese crescută în tradiția femeilor acelor vremuri care trebuiau să fie supuse soțului pe care aveau să îl aleagă la un moment dat, să aibă grijă de nevoile lui înainte de ale ei. Era într-adevăr supusă moravurilor sociale care îi cereau să se plece în fața autorității tatălui meu până când feminismul celui de-al doilea val², din anii 1970, a început să conteste și să modifice atitudini sociale, moment în care s-a apucat să-și expună punctul de vedere, inspirându-se de la cele patru fiice adolescente ale ei care deveneau majore în vremuri mai eliberatoare. Și-a câștigat, într-un

¹ Pachet de legi din 1975 al căror scop a fost să ofere salarii egale femeilor și să combată discriminarea pe criterii de sex (n. tr.).

² Mișcare feministă care s-a desfășurat între anii 1960 și 1970 și a reprezentat o despărțire categorică de imaginile liniștite ale vieții suburbane și ale femeii casnice (n. tr.).

final, independența față de tatăl meu, după treizeci și trei de ani de căsnicie.

De la tatăl meu, un imigrant nigerian care ajunsese în Patria Mamă pe vaporul „Good Ship Empire” în 1949, am moștenit o culoare a pielii care definea modul în care eram percepută în țara în care m-am născut, adică drept o străină, un outsider, o venetică. La momentul nașterii mele, încă era legal să discriminezi oamenii în funcție de culoarea pielii lor și avea să continue să fie așa mulți ani înainte ca The Race Relations Acts¹ să legitimizeze domeniul de aplicare al doctrinei anti-rasiste în legislația britanică, de la prima sa manifestare în 1965, când rasismul a devenit ilegal în public, până în 1976, când legea a devenit în sfârșit mai detaliată.

Când tatăl meu a ajuns în această țară mai persista un mit – cel despre inferioritatea africanilor, percepuți ca sălbatici, care circula de la începutul proiectului imperial și al comerțului transatlantic cu sclavi. Tata provenea dintr-un teritoriu care fusese supus rapacității coloniale și cuceririlor vreme de aproape un secol. Imperiul Britanic a încercat să perpetueze mitul că civiliza culturi barbare când, de fapt, era o întreprindere capitalistă teribil de profitabilă.

În vreme ce era caraibă *Windrush*² de după război a fost bine documentată și explorată, nu același lucru s-a

¹ Pachet de legi care a definit ca infracțiune discriminarea rasială și promovarea acesteia (n. tr.).

² Imigranții care au venit din Caraibe în Marea Britanie în perioada dintre 1948 și 1971 au fost denumiți generația *Windrush* (de la primul vapor ancorat în 1948 în Tilbury, aducând muncitori din Jamaica, Trinidad Tobago și alte insule pentru a completa lipsa forței de muncă de după război) (n. tr.).

întâmpilat cu narațiunile africane. Au existat, totuși, multe asemănări. În clipa în care tatăl meu a ajuns în Anglia ca bărbat tânăr, i-a fost răpită cu brutalitate percepția de sine ca individ și a trebuit să-și asume o identitate impusă – ca o întruchipare vizuală a secolelor de reprezentări negative eronate. Anglia recruta oameni din colonii pentru a umple golurile provocate de pierderile din Al Doilea Război Mondial. Astfel, tata venise din țara lui natală, unde era doar o altă ființă umană, și, în loc să fie primit ca Fiu al Imperiului, s-a lovit de rasismul neclintit al anilor apuși.

Și eu m-am născut la nivelurile inferioare ale ierarhiei sociale britanice, un sistem de clase care influența calitatea vieții și șansele și care continuă să reziste până în zilele noastre, chiar dacă într-o țară semnificativ mai mobilă din punct de vedere social. Buni, bunica mea din partea mamei, era croitoreasă. Tatăl mamei mele, Leslie, era lăptar, sau „curier de lapte”, cum era numit atunci. Înainte, familia lui deținuse o lăptărie. Singurul lor copil, mama mea, urmase cursurile unei școli catolice de fete. Odată ce mama terminase colegiul de pregătire a cadrelor didactice și devenise profesoară, una dintre puținele profesii disponibile pentru femeile educate de la începutul anilor 1950, era pe cale să intre în clasa de mijloc. Cu toate acestea, a fost rapid retrogradată la baza societății din pricina căsătoriei cu un african. Dintr-un anumit punct de vedere, mama a devenit negresă prin căsătorie și, după nașterea copiilor ei, prin asociere biologică, o „negresă simbolică”, să spunem așa.

Mama spune mereu că, atunci când l-a cunoscut pe tata, s-a îndrăgostit de personalitatea lui și nu i-a observat

culoarea. I-a iubit pe el și pe copiii lui, iar noi am fost viața ei. Doar asta era important pentru ea, nu prostiile rasiste ale celor din afară care credeau că unii oameni erau mai puțin umani decât alții.

Strămoșii tatălui meu erau nigerieni și africani brazilieni. O soră geamănă a murit la nașterea primului ei copil, înainte ca el să plece spre Anglia. Avea de asemenea trei frați vitregi mult mai mari: două surori, despre care nu știu nimic, și un frate mai mare care a ajuns în Anglia în 1927, s-a stabilit în Liverpool, s-a căsătorit cu o irlandeză (a cărei familie a dezmoștenit-o din cauza asta) și a avut trei fete.

Tata, născut în Camerunul francez, a crescut în Lagos, pe atunci capitala Nigeriei. Tatăl lui, Gregorio Bankole Evaristo, era unul dintre cei care reveniseră în Africa de Vest din Brazilia după ce acolo se terminase sclavia foarte târziu, în 1888. Probabilitatea ca el însuși să fi fost sclav este, cred, mică. În Nigeria, Gregorio fusese ofițer vamal, o poziție care îmi imaginez că avea un oarece statut, și de asemenea proprietarul unei case în cartierul brazilian Lagos. Când am vizitat casa la începutul anilor 1990, proprietarii s-au grăbit să-mi arate actul de vânzare semnat de bunica mea, Zenobia, în caz că venisem să o revendic – după cincizeci de ani.

Se pare că Gregorio a întâlnit-o pe Zenobia, a doua lui nevastă, într-o mănăstire. În mod clar nu primise o educație acolo, pentru că era analfabetă. Posed un document oficial cu amprenta degetului ei mare pe post de semnătură, care mă emoționează când o privesc – dovada fizică a setului ei unic de încrețituri și linii. Cum noi nu am vizitat niciodată Nigeria și ea nu a venit în vizită în Anglia, nu ne-am

cunoscut. Până în ziua de azi știu foarte puțin despre ea sau despre bunicul meu care a murit înainte să mă nasc. Tata a fost incapabil să-și descrie mama în afară de a spune că era foarte amabilă.

Mereu am ținut foarte mult la singura fotografie pe care familia mea o are cu bunica. Fotografiată, cred, în anii 1920, este îmbrăcată bine, probabil pentru nunta ei. Era plinuță, drăgălașă, drăguță, demnă, dar modestă. (Prin contrast, eu nu am arătat niciodată modestă. Doamne ferește.) De curând, am primit o fotografie cu bunica mea spre sfârșitul vieții ei și am fost uimită de transformare. Chipul ei alungit, îngândurat, tragic la o vârstă înaintată mi-a spulberat imaginea idealizată despre ea pe care o purtasem cu mine decenii întregi. Zenobia își pierduse soțul cu vreo patruzeci de ani înainte, sora geamănă a tatălui meu murise, iar tata emigrase în Anglia fără să o anunțe, ca să nu-l oprească, și nici nu i-a scris când a ajuns, de fapt nu i-a scris deloc. Poate că îi era rușine de felul în care plecase. Când s-a căsătorit cu mama, a preluat ea responsabilitatea de a comunica cu soacra ei care folosea un scrib pentru a răspunde. Din nefericire, scrisorile ei nu dezvăluiau nimic despre cine era sau despre cum trăia.

Când bunica a murit, în 1967, tata a primit o scrisoare de la o persoană din Nigeria înrudită cu familia, care-l informa despre veste:

Sunt o persoană care ofer [sic] respectul cuvenit părinților mei, mai ales mamei mele care au [sic] mare grijă de mine când eram bebeluș și mi s-a spus de către a ta regretată mamă că de când ai plecat nu ți-a păsat și nici nu te-ai interesat de ea ceea ce este foarte rău și acum i-a venit sfârșitul

și îmi pare foarte rău să îți aduc la cunoștință că mama ta a murit pe 5 ale lunii și înmormântarea o să aibă loc pe 11...

Singura dată când noi, copiii, l-am văzut pe tatăl nostru, o persoană autoritară și dură, plângând a fost atunci când a primit această scrisoare. Goniți din bucătărie, ne-am adunat în fața ferestrei dinspre grădină, uitându-ne înăuntru neîncrezători, ca să vedem cu ochii noștri dovada. De la invincibil la vulnerabil într-o clipă. Credeam că tatăl nostru nu are sentimente, dar momentul acesta era dovada că le avea. În loc să ne facă pe noi să plângem, suferea chiar el. Gândindu-mă acum la asta, este evident că tata nu era omul dur pe care îl percepeam, ci unul care nu-și putea exprima emoțiile. Suferința la moartea mamei sale îl copleșise – pierderea, probabil vinovăția, conștientizarea faptului că nu avea să o mai vadă vreodată.

Cu opt copii sub zece ani de susținut, tata nu și-a permis să se ducă înapoi acasă ca să participe la înmormântare. Nu a mai existat niciun contact cu familia lui nigeriană până în 1984, când l-am întrebat dacă avea vreo adresă din Nigeria și el a scos la iveală una a verișoarei care fusese ultima rudă pe care o văzuse înainte de a pleca din țară. I-am scris și am păstrat o copie a scrisorii în care o imploram: „Îmi doresc cu disperare să aflu mai multe despre rudele mele, despre mătuși, unchi, veri etc. – oameni de care nu am auzit sau pe care nu i-am văzut niciodată”.

Verișoara avea acum o vârstă înaintată și fiica ei mi-a răspuns din partea ei spunând că era atât de bucuroasă să afle că tata trăia. Mi-a scris că mama ei „a izbucnit în lacrimi pentru că abandonase orice speranță de a primi vreo veste de la tatăl tău... A cântat, a dansat și la final s-a rugat”.

Tata nu s-a dus înapoi în Nigeria decât abia la începutul anilor 1990, la patruzeci și patru de ani după ce plecase. L-am dus acasă împreună cu mama, noi deja făcuserăm călătoria cu un an înainte. Părinții mei divorțaseră, vânduseră casa familiei și tata se putea prezenta ca un bărbat cu dare de mână. Așteptările erau ca nigerienii din generația tatălui meu care emigrau în Anglia să revină bogați. Dacă nu se întâmpla asta, făceau familia de rușine și erau percepuți ca ratați. Mitul străzilor britanice „pavate cu aur” era predominant în colonii, iar cei care rămâneau în țările lor natale nu aveau nici cea mai vagă idee cât de greu le era acestor oameni care ajungeau în inima imperiului.

Singura fotografie pe care o am cu Gregorio este cea a unui bărbat îmbrăcat elegant, stând așezat, cu o atitudine superioară, transmițând putere și autoritate. Expresia lui extraordinară seamănă cu cea a tatălui meu.

Mă frustrează că informațiile despre familia tatălui meu nu merg mai mult în timp, dincolo de generația părinților lui. Când am vizitat Nigeria, mi s-a spus că oamenilor nu le place să vorbească despre cei morți, ceea ce nu e prea bine pentru documentare. Indiferent de statutul tatălui meu în țara lui natală, în Anglia s-a pregătit să devină sudor și a muncit în fabrici. A făcut parte din ceea ce eu numesc clasa cafenie de imigranți a acelei perioade. Chiar dacă fusese prinț yoruba, așa cum pretindeau pe atunci bărbații din generația lui ca să agațe englezoaice credule, poziționarea lui socială era stabilită tot de rasa și de statutul lui de străin, care erau considerate inferioare clasei muncitoare albe. Clasa imigranților cafenii ai secolului XX era considerată

ceva separat, una care sfida factorii economici. Chiar și în zilele noastre, clasa muncitoare se presupune a fi albă, de parcă a fi cafeniu și a face parte din clasa muncitoare este un oximoron.

Deși mă descriu ca provenind din clasa muncitoare, lucrurile au fost mai complicate de atât, așa cum se întâmplă adesea. Tata făcea parte din clasa imigranților cafenii, dar se considera că educația mamei mele și profesia ei făceau parte din clasa de mijloc, chiar dacă părinții ei făceau parte din clasa muncitoare. Familia noastră avea dificultăți financiare. Cum mama nu s-a întors la predat decât abia când mezina a fost de vârstă școlară, părinții mei au crescut opt copii doar din salariul tatălui meu. Punând pe primul loc educația, au reușit să plătească pentru ca fratele meu cel mai mare să meargă câțiva ani la școala pregătitoare. Își mai aduce încă aminte când clasa lui a trebuit să citească cu voce tare pe rând din populara carte rasistă pentru copii, *The Story of Little Black Sambo* (1899)¹, despre Sambo și tatăl său, Black Jumbo, și mama lui, Black Mumbo. Sambo fusese de mult timp considerat o insultă rasistă în America și Anglia, iar mumbo-jumbo era un termen peiorativ pentru limbile negrilor care erau considerate lipsite de sens. Când fratele meu de șapte ani, singurul copil de culoare din clasa lui, a fost obligat să citească din textul rasist, toți din încăperea au izbucnit în râs. Nu a uitat asta niciodată.

De asemenea, părinții mei au plătit ca unii dintre noi să mergem la școala primară catolică, patronată de mănăstire, localizată confortabil chiar lângă noi, o școală pe bază de ajutor voluntar, parțial finanțată de Biserică, dar care cerea

¹ *Povestea micului negru Sambo* (n. tr.)

o contribuție nominală de zece lire pe an pentru înscriere. Tatăl meu, care crescuse într-o cultură de tip barter, unde costul a orice poate fi negociat, a discutat cu măicuțele pentru o reducere de grup, ceea ce ne-a redus taxele anuale de la zece lire pe copil la șase. Nu era nici pe departe Eton¹.

Întotdeauna eram prezentabili când eram copii, fapt de care mama este mândră până în ziua de azi – abilitatea ei de a-i face pe cei opt copii să arate perfect – iar casa noastră era curată, deși dărăpănată și excentrică. Părinții mei erau proprietari, ceea ce este un termen care induce puțin în eroare, pentru că o ipotecă este în esență o datorie întinsă pe 25 de ani. Poate că asta a influențat ceea ce avea să devină atitudinea mea anti-ipotecă din tinerețe.

Au implementat un program de menaj casnic atunci când noi, copiii, ne-am făcut suficient de mari, muncind doi câte doi ca să facem curat în casă de sus până jos în fiecare sâmbătă dimineață, precum și un program zilnic pentru spălătul vaselor. De la o vârstă fragedă, ne-am pregătit singuri micul dejun, iar de la vârsta de unsprezece ani am început să ne spălăm și să ne călcăm hainele. Deloc surprinzător, ne-am transformat toți în adulți foarte independenți.

Crescând birasială și cu pielea cafenie într-o zonă copleșitor de albă, eram inevitabil observată deoarece arătam altfel decât majoritatea. Să fii observată e una, dar să fii tratată urât e altceva.

Familia mea a suportat poreclele spuse de copiii care imitau rasismul părinților lor, alături de asalturile violente

¹ Eton College, una dintre cele mai vechi, mai scumpe și mai luxoase școli publice conservatoare din Regatul Unit (n. red.)

asupra casei familiei din partea derbedeilor care aruncau cărămizi în ferestre atât de des încât știam că vor fi sparte din nou imediat ce erau înlocuite. Tata fugea după vandali și îi târa efectiv acasă la părinții lor ca să-i facă să plătească pentru stricăciuni. (Azi nu ar avea voie să facă asta.) Când ești copil, ești profund afectat de acest nivel de ostilitate fără să-l poți raționaliza sau exprima în cuvinte. Simți că ești detestat, chiar dacă nu ai făcut nimic ca să meriți asta, așa că te gândești că e ceva defect la tine, în loc să fie ceva în neregulă cu cei care se iau de tine.

Un copil are nevoie să se simtă în siguranță, să simtă că este parte din ceva, dar când ești judecat înainte să deschizi gura, simți că nu e așa. Părea nedrept pentru că pe interior mă simțeam la fel ca amicii mei albi. Ne plăceau aceeași muzică și aceleași emisiuni de la televizor, respiram același aer, consumam aceeași mâncare, aveam aceleași sentimente – unele umane. Cu timpul, mi-am dezvoltat o aură puternică autoprotectoare în jurul meu, care rezistă până în ziua de azi.

Familia mea nu a avut de îndurat niciunul dintre celelalte atacuri obișnuite la momentul acela, cadourile de „bine ați venit în cartier” de care au avut parte alte familii de negri, cum ar fi incendierea cu bombe, utilizări inovatoare ale excrementelor sau șobolani morți în pragul ușii. Vecinul care locuia chiar vizavi de noi se încrunta de fiecare dată când ne vedea și niciodată nu a adresat vreun salut familiei noastre. Mulți dintre vecinii noștri erau în regulă, deși nu ne amestecam cu ei din punct de vedere social. Tata a ținut un ciocan la capul patului toată viața petrecută în Anglia, chiar și când nu a mai avut nevoie de el. Dacă ar fi fost legal, ar fi ținut o

armă. S-a confruntat cu prima linie a violenței rasiste din clipa în care a coborât de pe vaporul care l-a adus din Lagos la Liverpool. Fost pugilist în adolescență, cum îmi place să mi-l imaginez, un luptător yoruba, tata s-a luat de cei care-l atacau. În 1965, l-a dat în judecată pe un vecin de lângă noi pentru că își lăsa câinele să ne distrugă grădina. Când tata l-a atenționat, bărbatul l-a făcut negru nenorocit și a început cearta, asmuțind câinele pe el. Când tata a încercat să pună capăt disputei, rasistul l-a urmărit până la noi în casă, l-a atacat și scandalul a început din nou.

În timp ce scriu asta, am în față declarația oficială a tatălui meu cu privire la incident, bătută la mașină pe foi mari de hârtie subțire care s-a îngălbenit în timp. În pofida a ceea ce a îndurat tatăl meu, niciodată nu s-a perceput ca fiind o victimă, ci un luptător care a răspuns pe măsura loviturilor primite. Și eu sunt la fel, deși luptele mele sunt purtate cu cuvinte. Nu-mi place când oamenii fac pe deșteptii cu mine, iar tata mi-a fost exemplu din acest punct de vedere. Nu încep certuri și, în general, evit conflictul, deși pe la douăzeci de ani obișnuiam să răbufnesc. Dar, dacă cineva se ia de mine, ultimul cuvânt îmi aparține.

Preoții teoretic religioși de la biserica noastră romano-catolică nu au stat niciodată de vorbă cu mama mea catolică virtuoasă sau cu odraslele ei cafenii când ne adunam în fața bisericii pentru socializarea care are loc după liturghie, preotul fiind gazda populară și de mare succes care se plimbă printre enoriași fermecându-i, sau cel puțin printre preferați, sicofanții care l-au invitat serile la cină și vin. Papa, superstarul, era evident indisponibil, așa că preoții admirați

erau cea mai bună alternativă. Pentru bărbații ăștia ticăloși, totul era doar un spectacol social de mari dimensiuni, fiind adesea beți când ne duceam la sfânta împărtășanie pentru a ne mărturisi „păcatele”. Îi simțeam duhnind a alcool la ora 11 sâmbătă dimineața, în timp ce vorbeam prin ecranul din zăbrele de lemn al confesionalului.

Preoții nu au manifestat niciodată vreun interes sau dorința de a ajuta singura familie de negri din turmă. Odată, mama s-a dus să vorbească cu un preot ca să-i ceară sfatul cum să nu mai facă alți copii, în condițiile în care Biserica se poziționase clar împotriva contracepției. Acesta i-a spus că, de vreme ce contracepția era interzisă, nu avea voie să o folosească, deși la momentul acela majoritatea femeilor din parohie aveau doar doi sau trei copii, deci foloseau în mod clar contracepția.

Mama își aduce aminte de un preot, un călugăr canonic, care se plimba printre paturi când ea era în spital pregătindu-se să-l nască pe al optulea și ultimul ei copil. Când i-a spus unde locuia, a întrebat-o dacă era aproape de „casa unde locuiesc negroteii”, fără să aibă nici cea mai vagă idee că pruncul din burta mamei mele era chiar unul dintre acei negrotei. O adeptă credincioasă a preceptelor Bisericii, mama a fost afectată de limbajul evident rasist folosit de acest bărbat cu sutană. În ziua de azi, reputația preoților catolici a fost mânjită dincolo de orice posibilitate de remediere pe mai multe fronturi, dar atunci erau tratați și se comportau ca niște semizei în comunitate.

Altădată, unul dintre preoții locali a făcut până la urmă o vizită parohială în casa noastră. Mama fusese un enoriaș fidel vreme de șaisprezece ani și a fost emoționată de

acest semn întârziat de acceptare din partea conducătorilor religiei sale, doar ca să descopere că misiunea lui era să o convingă să vândă casa noastră Bisericii. Inițial fusese construită ca parte din școala mănăstirească de lângă noi. Școala avea nevoie de spațiu, spunea el, în timp ce se îndopa lacom cu sendvișurile cu pateu și castraveți făcute de mama.

În familia mea, nu aveam nicio îndoială cu privire la ipocrizia clerului catolic, iar când am împlinit cincisprezece ani, după zece ani de participat la slujba de duminică, mie și fraților mei ni s-a oferit opțiunea de a continua să mergem sau nu. Unul după altul am părăsit Biserica fără să ne mai întoarcem vreodată; cum a făcut și mama până la urmă.

Tatăl nostru nu ne familiarizase pe mine și pe frații mei cu partea nigeriană a moștenirii noastre, ne respingea când eram curioși cu privire la ea. Odată deveniți adulți, ne-a explicat că o făcuse intenționat pentru a facilita asimilarea noastră în Anglia. Adevărul era că nu avea timpul, răbdarea sau personalitatea necesară pentru a-i învăța pe opt copii de diferite vârste aspecte din cultura sau din limba lui yoruba. Cine ar fi putut, cu atât de mulți copii? Limba în sine e greu de învățat când este separată de un mediu zilnic vorbitor de yoruba, având multe intonații care pot schimba, fiecare, sensul cuvintelor, unele dintre ele ajungând să aibă mai multe interpretări diferite. De exemplu, cuvântul *oro* înseamnă prieten, oraș, ofrandă și baston, în timp ce cuvântul *ogun* înseamnă decență, medicament, război, farmec și douăzeci și este de asemenea numele unui zeu în panteonul yoruba. Acum mulți ani am încercat să învăț yoruba la cursurile serale și nu am progresat mai mult de numărul până la zece.

Tata ne lăsa rareori afară la joacă și în mod clar nu pe stradă, într-o perioadă când copiii erau adesea liberi să hălduiască pe afară fără spaimele și restricțiile care e firesc să existe din plin azi. La un moment dat am primit o bicicletă, dar, cum o împărțeam între noi opt, era un bun cât se poate de inutil. Soțul meu își aduce aminte de copilăria lui suburbană în care avea voie să plece de acasă dimineața cu un prânz la pachet și să-și petreacă toată ziua prin parcuri cu prietenii, revenind acasă înainte de lăsarea întunericii. Sună minunat și chiar așa a fost pentru el. Din fericire, aveam o grădină mare unde ni se permitea să ne consumăm energia.

Conflictul cultural inevitabil pentru un imigrant ale cărui idei despre creșterea copiilor provin dintr-o cultură complet diferită de cea în care se nasc odraslele lui mi-a marcat, din anumite puncte de vedere, copilăria. Pentru un bărbat nigerian născut în anii 1920, copiii trebuiau să fie văzuți, dar nu auziți, și trebuiau să primească pedepse corporale pentru infracțiuni comise împotriva regimului său militarist. Din păcate pentru noi, nu trăiam în Nigeria, unde asta era regula, ci în Marea Britanie, unde lovitul copiilor deja era pe cale de dispariție. Iar frica pe care ne-o inculca nu era nici măcar compensată de afecțiune în alte momente. Când am descoperit că prietenii mei de la școală erau doar certați pentru faptele lor rele, mi s-a părut o nedreptate cumplită. Trăiam cu frică de el, de lingura de lemn pe care o folosea pentru infracțiunile minore și de cureaua pe care o utiliza pentru cele majore. Mama îi cerea îndurare pentru noi, dar nu prea avea succes în a depăși autoritatea lui Oga, căpetenia, patriarhul din casă.

Nu exista nimic în societatea britanică din copilăria mea suburbană care să susțină conceptul de negru ca pe ceva pozitiv, în afară de muzica ce provenea din America, cum ar fi *The Supremes*, *The Jackson 5*, Stevie Wonder și *The Four Tops*. Altminteri, negru era sinonim cu rău, hain, inferior, infractor, prost și periculos – iar tata era înspăimântător. Cum obișnuia să spună unul dintre frații mei, „când intră Tati pe ușa din față, Veselia fuge pe ușa din spate”. Nu ne vorbea decât ca să ne țină prelegeri foarte lungi despre comportamentul nostru aparent urât, discursuri care uneori țineau chiar și-o oră, timp în care trebuia să stăm acolo atenți, arătând de parcă aprofundam totul ca niște copii cuminiți – fără rânjete, grimase, căscături și datul ochilor peste cap sau o încasam rău. Dacă voiam să ieșim undeva cu prietenii, trebuia să facem cerere cu săptămâni înainte și eram obligați să ascultăm un alt discurs despre pericolele din societate și propriile noastre personalități deficitare, de obicei livrat în timp ce mânca o cină pe care o gătise el – carne, cartofi, varză, toate complet amestecate cu sos. Pe astea le mânca direct dintr-o tigaie, cum făcea dimineața cu terciul de ovăz, ceea ce era un lucru practic, dacă stai să te gândești, pentru că economisea timpul de spălat vase. La finalul prelegerii interminabile, era foarte probabil ca permisiunea să fie refuzată. De asemenea, un discurs putea să preceadă o pedeapsă corporală.

Când tata venea acasă de la muncă, de obicei după ce trecea ora ceaiului nostru, stătea în bucătărie cu mama în timp ce noi, copiii, eram în sufrageria de deasupra, uitându-ne la televizor. Părea mereu nervos, așa că ne lipeam urechile de podea încercând să descifrăm ce spunea. Dar

de cele mai multe ori nu era deloc nervos și abia când am vizitat Lagosul mi-am dat seama că modul în care vorbea era specific pentru cultura lui. Peste tot, bărbații păreau să strige agasați, până când mi-am dat seama că doar vorbeau cu intonație și că, într-adevăr, vorbeau tare.

Ca familie, aveam discuții aprinse după masa de seară cu mama, care ne încuraja pe toți să vorbim și să ne exprimăm. Povesteam despre ziua care trecuse, ne tachinam unii pe alții și vorbeam despre problemele curente, deși asta sună mai complicat decât era. Tata, când era acolo, stătea tăcut la locul lui de la capătul mesei, cu capul într-o tigaie. Când intervenea, felul lui de a participa la discuții era de a livra prelegeri despre politică, omorând din fașă conversația. Mânca zgomotos, așa că încercam mereu să stau cât mai departe de el.

Nu am avut o discuție adevărată cu el decât după ce am împlinit douăzeci și cinci de ani. Dacă e să fiu cât se poate de sinceră, l-am disprețuit în anii adolescenței mele. Uram umbra opresivă pe care o arunca asupra căminului, felul în care ne limita libertățile. În 1975 am ținut un jurnal de o pagină pe zi, care în mare parte a rămas gol, în afară de paginile unde am mâzgălit în repetate rânduri că îl uram.

Când am plecat de acasă, trăindu-mi viața independentă asupra căreia nu mai avea nicio putere, animozitatea mea a început să se disipeze și, în timp, am ajuns să-mi iubesc tatăl, să recunosc că îl iubesc. Îmi petrecusem optsprezece ani din viață trăind cu el și făcea parte integrantă din ființa mea. Odată scăpată de sub stăpânirea lui, puteam începe să mă raportez la el ca la un egal.

*

Mama era opusul soțului ei. Erau definiția perfectă a cuplului yin-yang. Ea era pe cât de deschisă și de comunicativă, pe cât nu era el, pe cât de caldă și de mămoasă, pe cât era el de dur și de rece; pe cât de echilibrată, pe cât era el de schimbător. Mama își aduce aminte că tata participa în totalitate la creșterea noastră, a copiilor, când eram foarte mici – înainte să se ducă la muncă dimineața și după ce revenea acasă seara. Nu trebuia să se chinuie singură, deși s-a întors la meseria de profesor cu normă întreagă când mezina a fost suficient de mare ca să meargă la școală. La momentul acela avea două joburi cu normă întreagă – de mamă și de profesoară.

Mamei îi plăcea foarte mult să-și crească micul trib și a reușit să jongleze cu toate nevoile diferite care decurgeau din asta. Se pricepea la bani și, când reveneam de la cumpărăturile la băcănia locală sau de la cooperativă, dacă ne lipsea un bănuț, ne trimitea înapoi să-l recuperăm. Tata făcea o dată pe săptămână cumpărături la Woolwich – pentru treburi bărbătești, cum ar fi carne de la măcelar – o chestie de vânător-culegător. Odată ajuns acasă, scotea totul pe masa de bucătărie și verifica produsele cu chitanța. Nici el nu avea nicio problemă să facă drumul de cincisprezece minute înapoi în oraș dacă fusese păcălit la rest.

Cu resurse financiare limitate, mama se asigura că mâncăm suficient ca să ne hrănim bine, numărând feliiile de castravete și frunzele de salată de pe farfuriile noastre. Trebuia să mâncăm ce primeam și nu existau gustări între mese. Mofturile la masă și mâncatul excesiv nu erau permise. Asta se întâmpla cu mult timp înainte ca mesele „de tip bufet”

să devină o normalitate în familiile britanice. Una sau două acadele pe săptămână erau tratația de vineri seara. Eram mereu sănătoși și efectiv niciodată bolnavi, decât atunci când luam vreo răceală. Nu ne puteam permite vizite la cafenele sau restaurante, iar vacanțele erau puține și foarte rare. Îmi aduc aminte de o excursie cu școala la Stonehenge, o vacanță cu cortul într-o locație aglomerată, când a plouat tot timpul, și de o excursie deprimant de memorabilă, în vizită la una dintre prietenele mamei mele, în Somerset, ai cărei copii rasiști ne-au făcut „maimuțe”. Imaginați-vă cât de tare a durut. Aveam cam nouă ani și eram atât de entuziasmată să merg în vacanță, doar ca să mă trezesc tratată mizerabil chiar de copiii care ar fi trebuit să se împrietenească cu noi. Inițial, mama își dorise să-și crească familia la țară, dar știa că am fi încasat tot impactul rasismului rural.

Mama este o femeie uimitoare, curajoasă și cinstită, deși, pentru că este foarte modestă, ar fi ultima care să recunoască asta. Avea un soi de vibrație de mamă esențială în ea, care contrabalansa stilul de părinte autoritar al tatălui meu. Propria ei mamă fusese foarte autoritară și, ca reacție, își dorea pentru copiii ei să se poată manifesta liberi și să nu fie terorizați de tata. Noi, copiii, ne îmbrânceam unii pe alții ca să fim cei norocoși să mergem braț la braț cu ea pe stradă spre biserică și să-i masăm picioarele seara când ni se alătura în sfârșit ca să ne uităm la televizor, după ce terminase treburile casnice.

În mod firesc, trebuia să-și împartă atenția pentru că, atunci când ai opt copii în zece ani, asta înseamnă că poziția celui mai recent bebeluș era rapid uzurpată de cel mai nou

venit. Probabil că momentele de creare de legături materne intime erau limitate, în pofida faptului că ne iubea, iar sora mea cea mai mare trebuia să-și asume câteva responsabilități părintești. Ca mijlocie, eram scutită de responsabilități, în afară de cea de a mă distra.

Am fost băiețoasă, înghesuită între doi frați care m-au lăsat să mă joc cu ei până când nu au mai vrut, creând legături mai puternice între ei decât puteau avea cu fata din ecuație. Sunt a patra din familie, iar noi, frații mijlocii, avem tendința să fim foarte independenți din motive evidente. Pur și simplu îți vezi de treabă. Mereu am simțit că am un soi de putere interioară prin care vreau să spun că nu cer mult și nici nu mă agăț de ceilalți, nu am nevoie mereu de aprobare și sunt fericită să petrec timp cu mine însămi. În ceea ce privește durata vieții și carierei mele, un nucleu dur a fost esențial pentru supraviețuirea mea creativă. Probabil că această duritate s-a dezvoltat, la început, în anii foarte timpurii. Nu m-am dus niciodată la terapie pentru că-mi place să trăiesc cu demonii mei. Prin asta nu vreau să spun că trăiesc cu niște traume nerezolvate, ci că am devenit adepta analizei de sine și niciodată nu am simțit că trebuie să caut ajutor. Îmi place să-mi dau singură seama de lucruri și bănuiesc că această carte este un mare travaliu de autoevaluare.

Tatăl meu distant cerea un pupic de noapte bună de la copiii lui, un semn obligatoriu de devotament. „Noapte bună, tati”, trebuia să spunem. Era ultimul lucru pe care-mi doream să-l fac înainte să mă duc la culcare sau în orice alt moment, dar dădeai de belea dacă nu coborai în bucătărie unde stătea citind un ziar sau ascultând radioul și nu executai ritualul.

Niciodată nu am fost tratată ca o persoană de către tatăl meu și nu-mi aduc aminte de discuții cu el care să nu fi fost prelegeri. Copiii lui erau tratați la grămadă ca o singură entitate. Niciodată nu a spus nimic de genul: „Cum ți-a fost ziua, Bolaji?” (Numele meu yoruba este Mobolaji. Părinții mei le-au dat copiilor atât nume englezești, cât și yoruba.) Nu îți creezi o relație personală cu copilul dacă nici măcar nu-ți petreci timpul cu el.

În schimb, mama își dorea să fim toți individualiști mai degrabă decât conformiști. Văzuse cum viața lui Buni fusese afectată de grijile pe care și le făcea cu privire la ce credeau vecinii despre ea, trăind în suburbii alături de „cei din spatele perdelelor”, blocată în aspecte convenționale și chinându-se să mențină aparențele cu casele lor ideale și grădinile lor perfecte.

Odată ce chiar am devenit persoane individuale, mama a regretat asta deoarece uneori îi era prea greu să ne facă față. Cumva contradictoriu, când aveam vreo treizeci de ani, mi-a spus că nu prea i-a plăcut de mine când eram copil din cauză că aveam „o personalitate prea puternică”. Asta nici măcar nu este un păcat pentru majoritatea oamenilor, am răspuns eu, ușor jignită, deși nu-mi aduc aminte să mă fi simțit antipatizată când eram copil, așa că, în ceea ce mă privește, nu s-a întâmplat nimic rău. Mi-a explicat că voia să spună că eram prea gălăgioasă și, având atât de mulți copii de gestionat, asta îi îngreuna munca. Îmi place ideea că eram plină de vervă, așa că nu-i țin pică și este adevărat, chiar îmi aduc aminte că dădeam adesea de bucluc.

Cu timpul, am înțeles și am apreciat faptul că tata ne-a ținut în siguranță, eram bine îngrijiți și el era responsabil

din punct de vedere financiar. Părinții mei au stat împreună timp de treizeci și trei de ani într-o epocă în care căsătoriile interraciali nu durau mult. A fost cel mai bun tată care a putut fi pentru o persoană dezrădăcinată din cultura lui nigeriană, unde ar fi existat mult mai mult ajutor pentru creșterea unei familii mari. Cu toate acestea, ne era frică de el, iar el, la rândul său, se temea pentru noi. Știa cât de nesigur era pentru noi mediul din Anglia. Cei patru băieți și cele patru fete ale lui trebuiau să fie protejați. Pe măsură ce deveneam adolescenți, trebuia, probabil, să fim apărați și de noi înșine.

În afara familiei, tata era vorbăreț, sufletul petrecerilor, împrietenindu-se cu persoane de orice rasă, cam cum am făcut și eu întotdeauna. Principalul lui teren de acțiune era Clubul Catolic din centrul orașului Woolwich, chiar dacă de fapt nu era catolic. De obicei era singurul bărbat negru din încăperea și, deși bea câteva pahare, nu exagera cu asta. Nu-mi aduc aminte să se fi întors acasă beat.

În anii 1970, părinții mei s-au implicat în politică și sunt deosebit de mândri de ei nu doar pentru că au întruchipat iubirea dintre rase, ci și pentru că au făcut un pas mai departe și au arborat drapelul egalității. La muncă, tata s-a împrietenit cu un polonez care era comunist și care i-a influențat modul de a gândi în așa măsură, încât tata a intrat în sindicat și a devenit reprezentant pentru etajul la care lucra în fabrică, discutând cu managementul în numele colegilor săi muncitori, pierzând locuri de muncă din acest motiv. Probabil că nu a ajutat deloc faptul că i-a spus managerului de la ultimul său loc de muncă, într-o ceartă despre

aerul condiționat nesatisfăcător, să se ducă dracului. Apoi a învățat să fie instalator și și-a făcut propria afacere, Kaduna Plumbing, deși a pierdut bani pentru că nu voia să îi taxeze pe cei săraci la cotele care se practicau. A fost de asemenea ales consilier local al forței de muncă, o poziție neremunerată, cu scopul de a-i ajuta pe cei dezavantajați din zona lui, mai ales pe cei cu beneficii puține sau venituri mici și a-i reprezenta la întâlnirile consiliului local din orașel.

Fiind primul negru care a ocupat această poziție în Greenwich, când un alt consilier local îl tot submina cu afirmații cu subînțeles rasist, tata, incapabil să replice în stilul britanic pasiv agresiv, cum l-a sfătuit mama, a recurs la o formă mai elementară de reacționare. Când a dat peste acest bărbat în fața primăriei într-o zi, ca un adevărat luptător yoruba, l-a lovit așa de tare, încât l-a doborât la pământ. Asta a dus la excluderea tatălui meu din Partidul Laburist. De neclintit, tata a candidat apoi și a câștigat ca independent și și-a continuat rolul de consilier.

De asemenea, tata s-a implicat în comunitatea în creștere de afro-caraibi din zonă, oferind ajutor pentru a se asigura că proiectul unui cămin de bătrâni pentru africanii și caraiibii în vârstă urma să fie finalizat, fără să știe că în viitor avea să-și petreacă ultimul an din viață între zidurile acelea.

Între timp, mama a revenit la activitatea didactică și era dedicată responsabilităților ei. Chiar și în ziua de azi este abordată de ditamai haidamacii din Woolwich, trecuți de prima tinerețe, care i-au fost elevi și care îi mulțumesc că a fost o profesoară extraordinară când erau mici. Bineînțeles că ea de abia îi recunoaște, dar ei nu au uitat-o. A devenit reprezentanta sindicatului la școala unde preda, ținând

piept managementului pentru a se asigura că personalul didactic nu era exploatat.

Părinții mei au fost o perioadă membri ai Partidului Muncitorilor Socialiști. Au participat la demonstrații antinaziste și antirasiste în centrul Londrei, cum am făcut și eu. După o astfel de demonstrație, mama și una dintre surorile mele s-au întors acasă tulburate pentru că fuseseră îmbrâncite de polițiștii călare după ce mărșăluiseră pe Whitehall, pe lângă locuința Primului Ministru pe Downing Street la nr. 10, în perioada în care era o stradă deschisă circulației. Polițiștii călare atacaseră mulțimea până când oamenii au fost împinși într-o fundătură, îngroziți să nu fie zdrobiți, schilodiți, omorâți. *Kettling*, cum se numea atacul, era la momentul acela o tactică a poliției, una foarte periculoasă.

Îmi este foarte clar, acum când scriu asta, că originile activismului și carierei mele creative sunt de găsit în faptul că am crescut într-o familie cu opinii politice, unde individualitatea era încurajată de mama, iar ambii părinți erau exemple de responsabilitate socială și implicare politică.

Acum douăzeci de ani, când mi s-a spus la telefon în mijlocul nopții că, după mai multe atacuri cerebrale, tata murise, mi-am pierdut complet controlul și m-am prăbușit în lacrimi pe podea. Deja la momentul acela monstrul înspăimântător al copilăriei mele se transformase într-un bătrân singur. Viața lui anterioară, când ne creștea pe noi și era căsătorit cu mama, când fusese capul familiei, reprezentase perioada lui de glorie. Decăderea lui în beție și neglijență față de sine au început când s-a mutat din casa familiei într-o locuință mică, nerenovată, care evident că nu a fost niciodată aranjată. Se îngrijea să fie el curat, dar nu și casa.

La final, pur și simplu consuma prea mult alcool, dormea în fund, pe scaun, fără să-și mai bată capul cu urcatul în dormitor și abia atingându-se de mesele gata preparate pe care i le ofeream. Ultimii lui ani au fost tragici. Era evident că tati nu mai voia să trăiască.

La câteva săptămâni după moartea lui, m-a sunat o persoană care pretindea a fi amică de-a mea, o socialistă de fotoliu care nu făcea mare lucru în afară de a se uita la televizor în timpul zilei și a-i plânge de milă Angliei. Când i-am spus că tata murise, un om pe care nu-l cunoscuse niciodată, mi-a răspuns: „Ei bine, am auzit că era un fel de Unchiul Tom”¹.

Nu am mai vorbit cu ea de atunci.

Tata fusese un bărbat teribil de curajos, generos și vertical, care și-a folosit energia pentru a se lupta pentru drepturile altora. Fără îndoială că i-a scos pe unii din sărite, dar sunt copleșită de admirație pentru drumul pe care l-a parcurs de la un imigrant strâmtorat la susținător al comunității claselor muncitoare – de toate culorile. Atitudinea mea față de el evoluase de la etapa copilăriei în care, dacă aș fi putut să-l reneg, aș fi profitat de ocazie. Eram jenată de pielea lui foarte neagră și-mi aduc aminte că traversam strada când îl vedeam venind spre mine. Era pur și simplu un rasism internalizat. Părinții din zilele noastre au învățat cât de importantă este consolidarea culturală și cultivarea, la copiii lor de culoare, a unui simț al propriei valori într-o

¹ Apelativ umilitor, folosit de albi pentru a-i descrie pe negri, este numele personajului principal din romanul lui Harriet Beecher Stowe, *Coliba unchiului Tom*, publicat în 1852 (n. tr.).

societate majoritar albă. Pe atunci, așa ceva nici măcar nu se întrezărea la orizont. Să fii negru era rău și alb era bine. Când eram copil, aș fi dat orice să fiu albă, cu păr blond, lung, bineînțeles, conform idealului de frumusețe. Fac parte dintr-o generație de fete negre care își puneau puloverele pe cap ca să ne putem da părul „lung” peste umăr.

Rețelele de susținere, discuțiile, cărțile, atenția din media și conștientizarea acestor probleme nu existau în copilăria mea și ceea ce exista nu îmi era accesibil în Woolwich. Ca persoană de culoare, trebuia să te descurci pe cont propriu. După cum știm, unele persoane din rase mixte nu se recunosc ca fiind negre, alegând o categorie birasială, ceea ce este dreptul lor. Dar, evident, dacă ai pielea suficient de deschisă la culoare ca să fii considerat de rasă albă, e o opțiune și, din păcate, unele persoane se disociază de mediile lor pentru a-și păstra o nouă identitate albă. Mai multe celebrități au făcut această alegere în trecut, cum ar fi vedetele de la Hollywood, Carol Channing și Merle Oberon.

În copilăria mea, pare că am fost atrasă inconștient de cei care erau diferiți, fără să realizez că se forma un tipar de comportament. Cea mai bună prietenă a mea din copilărie era pe jumătate irakiană, deși nu arăta așa; ca și o altă prietenă, care era pe jumătate grecoaică. Primul meu prieten din adolescență era un evreu ungar cu pielea închisă la culoare, în timp ce al doilea era un englez alb, dar crescut în Africa de Sud. Deja când m-am dus la școala de teatru în 1979, am putut în sfârșit să ajung să cunosc negrese, altele decât surorile mele, ajungând chiar la cifra record de cinci dintre noi la același colegiu. Acum că le găsisem, ne-au legat experiențele noastre, faptul că eram percepute ca outsideri

și lupta de a ne simți acceptate, căutând apartenență, când mesajul generalizat din partea societății era unul contrar. Foarte curând, mi-am asumat o identitate politică de culoare, ceea ce mi s-a părut natural să fac.

Odată cu alinierea mea la comunitatea negrilor prin intermediul ideii de culoare, am descoperit culturile negrilor și am dobândit o curiozitate nouă legată de propria mea moștenire nigeriană și de Africa în general, de civilizațiile sale antice și rolul Imperiului Britanic. Istoria negrilor a lipsit din sistemul educațional britanic când eram copil, și continuă să fie absentă în mare parte și acum, deși istoria Angliei a fost împletită cu cea africană, asiatică și caraibă timp de sute de ani. Nu poți separa istoria imperialistă a Angliei de identitatea ei națională, dar această omisiune flagrantă și distorsionantă din sistemul nostru educațional continuă să persiste.

Statutul birasial a venit la pachet cu propriul său set de experiențe, observații și provocări. După ce am terminat cursurile de teatru și am început să mă învârt în medii cu negri, identificarea cu acest statut nu a fost așa de simplă cum am crezut. Deși mă simșisem acceptată de kolegele de culoare, nu am fost întotdeauna binevenită în alte cercuri în timp ce făceam trecerea de la o copilărie în care nu mă simțeam confortabil cu nuanța pielii mele spre o identitate politică neagră. Curând m-am lovit de conceptul de Negru Autentic, la nivelul căruia nu mă ridicam. Unii oameni aveau idei foarte clare despre ce presupunea asta și mi-au dat indicații ce să gândesc, cum să vorbesc, cum să mă îmbrac, cum să dansez, cu cine să mă întâlnesc și ce să scriu. Era o încercare reduționistă și ridicolă de a esențializa conceptul de

negru. Cei peste un miliard de negri din lume ar trebui să fie fani ai stilului reggae – pe bune? Era un stereotip rasial produs în cadrul rasei, deși susținătorii ideologiei „Cum să fi negru” credeau că fac exact opusul. Am ratat testul încă din prima etapă pentru că vorbeam folosind pronunția cu care fusesem educată în loc de dialectul de pe buzele britanicilor caraibi la a doua generație. Faptul că nu eram caraibă era un detaliu minor pentru unii dintre criticii mei.

Adevărul este că nu există o singură cultură sau comunitate a negrilor. Nu suntem omogeni și nu putem fi reduși la câteva refrene reducționiste.

Acuzațiile că eram prea albă erau cea mai cumplită insultă imaginabilă în noua mea lume, indicând un eșec de a mă ridica la nivelul unei autenticității negre predefinite, aspect de care eram într-adevăr „vinovată”, atât din punct de vedere rasial, cât și cultural. În perioada de început, după ce mă „identificasem ca negresă”, au fost momente când m-am simțit jenată din cauza statutului meu birasial și altele când a trebuit să mi-l apăr.

Realitatea este că o femeie din clasa de mijloc, cu pielea mai deschisă la culoare, va fi tratată foarte diferit în Anglia comparativ cu o negresă cu pielea închisă la culoare din clasa muncitoare, care, la rândul ei, va fi tratată diferit față de un bărbat negru din orice clasă socială, profesie sau cu orice tip de personalitate, care-și vede de treabă și care riscă cel mai mult. De exemplu, să fie persecutat de poliție pentru infracțiunea de „a merge sau de a conduce o mașină sau de a respira fiind negru”.

Ideologia culorii sau a nuanței pielii, cum este numită uneori, este istorică și omniprezentă, de la ierarhia

plantațiilor de sclavi la rasismul internalizat al populațiilor de negri din ziua de azi.

Când am vizitat prima oară Egiptul în anii 1980, am fost șocată să văd că majoritatea modelelor prezentate pe afișe erau blonde, într-o țară unde blondele erau greu de găsit. În Nigeria, am fost prima oară martora fenomenului cremelor de albire a pielii și a modului definitiv în care acestea afectează pielea, un testament al felului în care ideologia nuanței afectează stima de sine și duce la ură de sine dacă nu te încadrezi în „idealul” pielii deschise la culoare. Cu mult timp în urmă, am avut o întâlnire cu un bărbat nigerian cu pielea foarte închisă la culoare care mi-a spus că se întâlnea doar cu femei de rasă amestecată și că eu aveam cea mai închisă culoare pe care ar fi acceptat-o. Mi-a spus asta de parcă ar fi trebuit să fiu recunoscătoare pentru compliment. Ca „soră conștientă”, nu am apreciat rasismul lui îndoielnic și mi-am dat seama că nu era potrivit pentru mine. Privind retrospectiv, trebuie să recunosc că măcar a fost sincer. În 2011, recensământul britanic a dezvăluit că 40% dintre bărbații negri alegeau ca parteneri femei albe, ignorându-le chiar și pe cele cu o nuanță deschisă a pielii care au întruchipat frumusețea și atractivitatea neagră în jocul ideologic al culorii pielii. Nu e surprinzător că acest lucru a stârnit resentimente și păreri împărțite.

În mod clar, faptul că am crescut în Anglia, cu o mamă britanică albă, a avut avantajele sale. Deși nu a putut să ne ajute să ne explorăm moștenirea nigeriană, ne-a împărtășit obiceiuri engleze și coduri sociale din perspectiva și modul de înțelegere ale unui nativ. La rândul lor, aceste aspecte m-au ajutat să mă mișc mai ușor prin cultura britanică. A

fost o situație cât se poate de diferită față de experiența tatălui meu care s-a raportat la țara lui de adopție ca un imigrant, un străin. Vorbea o engleză stricată, cu accent nigerian, de care mi-am dat seama doar când i-am luat un interviu, l-am înregistrat și l-am ascultat. Aveam treizeci de ani. Cât de ciudat era că nu-mi dădusem niciodată seama până atunci; vocea lui fiind așa de familiară încât, deși auzisem toată viața mea ce spusese, niciodată nu-i conștientizasem dicția.

Engleza a fost a doua limbă a tatălui meu, după yoruba, iar mama l-a ajutat să scrie scrisori oficiale și să completeze formulare. Ea citea cărți, el citea doar ziare. El era un provocator în sfera publică, ea era un gânditor mai profund în afara ei. El le ținea prelegeri copiilor în loc să stea de vorbă cu noi, în vreme ce ea ne spunea povești despre copilăria ei.

Când mama s-a logodit cu tatăl meu, cei din familia ei și-au unit forțele pentru a opri ceea ce au considerat a fi o uniune respingătoare – distrugerea mamei mele și o pătare a numelui familiei. Căsătoriile interracialle erau rare pe atunci, iar printre tabuurile sociale se situau pe primul loc.

Părinții mei erau de neoprit în dragostea și hotărârea lor de a-și petrece restul vieții împreună. Au avut o cununie restrânsă, la care au participat prietenii lor nigerieni și englezi, bunica mea fiind singura reprezentantă din familia mamei mele – arătând încruntată și acră în fotografia de nuntă, în timp ce toată lumea din jurul ei sărbătorea cu zâmbete.

Căsătoria lor a fost percepută ca lucrul cel mai rău care i se putea întâmpla familiei mamei mele, iar Buni și tatăl meu

nu au depășit cu adevărat niciodată animozitatea provocată de antipatia ei față de el. Bunica pe jumătate nemțoaică a mamei mele nu a mai vorbit niciodată cu ea, iar mătușa ei mult iubită, care îi fusese mamă surogat în Al Doilea Război Mondial, când fusese evacuată la țară, a respins-o și ea imediat, cum au făcut multe alte rude. Lucrul mai puțin amuzant este că această mătușă se căsătorise cu un evreu exilat care părăsise Germania când naziștii veniseră la putere în 1933. La declanșarea celui de-Al Doilea Război Mondial, fusese reținut în Canada ca inamic german, pentru a fi eliberat doar în urma unei petiții care a avut succes. Era doctor, așa că, trăgând linie, în această familie ambițioasă, separată doar printr-o generație de sărăcia clasei muncitoare, avantajele cântăreau mai mult decât dezavantajele.

A fost o lecție timpurie pentru mine, o dovadă a felului în care oamenii care sunt victime ale opresiunii se pot transforma la rândul lor în opresori. Am întâlnit-o o singură dată pe această strămătușă, la înmormântarea bunicii mele, în 1986. A venit și le-a salutat pe fiecare dintre rudele ei tinere cu pielea cafenie, așa de elegantă și de zâmbitoare în bunăvoința ei. Se convinsese probabil singură că mama mea o trădase de fapt *pe ea* căsătorindu-se cu un negru.

M-am împrietenit cu soțul ei german după ce strămătușa a murit la vârsta de 80 de ani. Acesta o condamna pentru rasism, chiar dacă el fusese cel care-i ținuse mamei mele un discurs despre pericolele nașterii de progenituri inferioare dacă se căsătorea cu tatăl meu. (Ar fi trebuit destituit din meseria de medic pentru enunțarea acestui gunoi.) Eram curioasă cu privire la acest bărbat care fusese o parte relevantă din povestea familiei mele, dar nouă ne era complet

necunoscut. Nu m-a convins varianta evenimentelor relatată de el, dar, cu toate acestea, la mai bine de o jumătate de secol după ce o respinsese pe mama, evoluase odată cu vremurile și a avut chiar o prietenă marocană o perioadă. A fost o altă lecție pentru mine, despre cum oamenii pot să se schimbe și noi putem să le iertăm greșelile din trecut.

Buni, care provenea dintr-o familie mare, cu șapte copii, nu a fost de acord nici cu faptul că mama a avut așa de mulți copii, pentru că știa că asta însemna dificultăți și probleme. A ajutat cât de mult a putut: făcându-ne haine, croșetând pături multicolore pentru fiecare nepot (o mai am încă pe a mea) și punând deoparte cupoane pentru a ne cumpăra pantofi de școală.

Vorbește de la sine faptul că, deși eram singurii nepoți ai lui Buni, fotografiile noastre nu au fost niciodată expuse acasă la ea, alături de alte instantanee de familie, cu excepția primului copil, sora mea, pe vremea când era un bebeluș foarte mic și drăgălaș care, spre ușurarea bunicii mele, nu era așa de închis la culoare ca tata. Când unul dintre frații mei s-a însurat cu o femeie albă, o fotografie cu ei doi a ajuns de asemenea pe pervaz. Așadar, doi din opt nepoți erau expuși la ea acasă.

Cu toate acestea, Buni ne-a fost o bunică minunată, în pofida faptului că i-am murdărit arborele genealogic. Și-a suprimat bigotismul pentru ca sinele mai bun să iasă la suprafață, dar acesta era încă acolo, pândind în adâncimile sinelui mai slab. Avea probleme legate de părul nostru și, când i-am spus la douăzeci de ani că voiam să vizitez Nigeria, m-a întrebat de ce, pentru că aveam să mă întorc „arătând ca un negrotei”.

Avusese o singură idee cu privire la viitorul unicului ei copil. O născuse pe mama, o crescuse, plătită pentru ea, teoretic mama era proprietatea ei, iar în consecință mama îi datora supunere completă. Din păcate pentru ea, s-a dovedit că mama a avut o ambiție proprie – nu avea de gând să lase pe nimeni să o împiedice să se mărite cu bărbatul pe care-l iubea. Echivala cu aruncarea unei grenade umplute cu revoltă, care spulberase visurile bunicii mele.

Mama nu avusese niciodată cu adevărat dificultăți, ca bunica. Buni renunțase la școală la treisprezece ani pentru a-și susține familia numeroasă care trăia în locuințe închiriate și supraaglomerate în Islington. Primul ei loc de muncă a fost într-un atelier unde cosea rochii de catifea pentru femeile bogate. Ambițioasă și muncitoare, a fost logodită cu bunicul timp de șapte ani, cât le-a luat să-și cumpere propria casă, în 1932, cu 300 de lire, când creditele au devenit disponibile și accesibile pentru clasele muncitoare. De profesie croitoreasă, în zilele noastre ar fi promovată la titlatura de „designer vestimentar”, pentru că asta era. Lucrând de acasă, făcea haine pentru femei, inclusiv rochii de mireasă, cosându-le fără ață la vedere.

Mai scundă de un metru și jumătate, Buni era delicată, drăguță și a avut un mijloc subțire până la optzeci de ani. Era cumpătată, cheltuia în limita posibilităților și economisea bani. Mânca hrană modestă, fără gustări între mese, cu excepția unui biscuit ocazional sau a unei acadele. Cum nu a băut deloc toată viața, în camera ei o sticlă de cognac ținea câțiva ani deoarece lua doar un degetar de Crăciun. Era mereu frumos aranjată, cu părul coafat, dată cu pudră și îmbrăcată cu rochii pe care și le făcea

ea, niciodată cu pantaloni. În afara casei, purta pălării viu colorate, mănuși și pantofi eleganți, într-un stil destul de asemănător cu cel al Reginei Elisabeta a II-a, care i-a servit probabil de model.

Una dintre surorile ei a lucrat ca supervisor într-o fabrică toată viața ei activă, nu s-a măritat niciodată, dar a avut aventuri destul de riscante la momentul acela. O altă soră, mai tânără decât bunica mea cu zece ani, s-a pregătit să devină învățătoare, o meserie la care a fost obligată să renunțe din pricina „interdicției de căsătorie” care le oprea pe femeile măritate să predea din cauză că șomajul era ridicat în rândul bărbaților.

Viața de acasă a mamei mele, fiind copil unic, era cea a clasei muncitoare manierate, convenționale și ambițioase – cea mai mare infrațiuie era să fii considerat „om de rând”. Tot cartierul Abbey Wood, unul dintre „orașelele noi” ale Londrei revendicate din zona rurală, era plin de oameni care probabil se simțeau impostori, care scăpaseră din mahalalele mizere ale orașului pentru a-și construi o viață nouă ca primi beneficiari de credit în noile complexe imobiliare din periferiile mai verzi.

Îmi place să cred că bunica era o feministă, fără să știe de fapt ce însemna feminismul. Își dorea ca mama să aibă succes în viața profesională și nu percepea genul ca pe o barieră în calea realizării obiectivelor. Universul ei se desfășura în casă și ea era forța matriarhală care îl governa.

Dornică de succes pentru mama mea, cu o gândire progresistă, isteată, a cusut perdele minunate pentru școala catolică de fete, oferindu-le cadou, deoarece dorea ca mama să meargă la acea școală și, în caz că nu reușea să ia

examele de la vârsta de unsprezece ani, spera că o vor accepta oricum, strecurând-o mai devreme cu un trimestru. Mita a funcționat și maicile au înscris-o pe mama înainte, chiar dacă ea și-a luat examenele de la unsprezece ani. O generație mai târziu, mama a făcut ceva asemănător, folosindu-se de contactele ei de profesor pentru a mă înscrie la altă școală gimnazială când prima mea alegere nu s-a concretizat la interviul de care mi-era groază, unde nu pot decât să presupun că rasismul a avut câștig de cauză, deoarece luasem examenul de la unsprezece ani și eram calificată să fiu acceptată. La acea primă școală nu existau elevi negri, după cum nu existau nici în cea unde am fost strecurată. Indiferent ce cred oamenii despre caracterul selectiv al școlilor gimnaziale, această doză de privilegiu mi-a asigurat șapte ani petrecuți în interiorul zidurilor din cărămidă roșie ale unei astfel de instituții.

Din partea paternă a mamei mele, rădăcinile în orașul natal Woolwich erau adânci, cu mulți strămoși care au locuit la câteva sute de metri de locul unde am crescut. Mulți dintre ei erau muncitori. O stră-străbunică, Jane, născută în Sussex în 1838, fără îndoială venită cu migrația din secolul al XIX-lea, din zona rurală în cea urbană, s-a căsătorit cu un muncitor, William Brinkworth, care lucra la Woolwich Arsenal. A născut opt copii, din care doar doi au trăit peste vârsta de doi ani. Asta nu era ceva neobișnuit. Salariul unui muncitor nu ajungea pentru mâncare hrănitoare, igienă și apă curentă, iar la tratament medical avea un acces limitat.

Christopher Heinrich Louis Wilkening, cunoscut sub numele de Louis, un stră-străbunic, a emigrat din Germania

în Woolwich în anii 1860, unde s-a căsătorit cu o englezoaică, a avut nouă copii și două brutării în port. În Anglia, un curent antigerman a început cam la zece ani după ce a venit el și a continuat în toată perioada Primului Război Mondial și după aceea. Persoanele cu nume cu rezonanțe germane erau persecutate în așa măsură, încât Regele George al V-lea și-a anglicizat numele de familie german din Saxe-Coburg-Gotha în Windsor. Lui Louis, care fusese naturalizat britanic timp de mai bine de cincizeci de ani înainte de război, i-au fost sparte ferestrele brutăriei în această perioadă, așa cum ale noastre au fost sparte cincizeci de ani mai târziu – în principiu, din același motiv.

Tatăl mamei mele, Leslie, era la școală în gimnaziu când a fost atacată brutăria bunicului său. A fost probabil martorul persecuțiilor suferite de bunicul său și, spre meritul lui, a fost singurul care nu s-a împotrivit căsătoriei fiicei sale cu un african. I-a spus tatălui meu: „Nu-mi pasă de unde ești, doar să ai grijă de fiica mea”. Din nefericire, a murit înainte ca vreunul dintre nepoții săi să se nască.

Mama lui Buni, Mary-Jane, era născută în 1880, venise la Londra din Irlanda la vârsta de doisprezece ani, împreună cu părinții ei, Emma și Henry Robbins. Emma era irlandeză și lucra în barăcile armatei britanice de la Birr, din provincia Offaly, unde Henry, un soldat englez, era încartiruit. Chiar dacă el a fost sau nu catolic, căsătoria lor a fost una mixtă, anglo-irlandeză, și foarte probabil una supusă oprobriului public din partea comunității irlandeze care ar fi considerat-o pe ea o trădătoare. Pe vremuri, în Anglia, o discriminare anti-irlandeză veche de secole se manifesta agresiv, o atitudine bigotă care a continuat să existe în anii

1950 și 1960. Irlandezii erau descriși ca fiind sălbatici, mai-muțe, o rasă diferită; erau criticați în presă, caricaturizați în benzi desenate și răbdau toate insultele adresate lor de către britanici.

Probabil că Emma și fiica ei, Mary-Jane, au simțit din plin duritatea primirii atunci când au ajuns la Londra cu Henry în 1892. Dar la momentul când s-a născut Buni, probabil că Mary-Jane trecea drept englezoaică. Asimilarea este mult mai ușoară dacă te asortezi cu schema de culoare a populației majoritare și dacă renunți la accent și aderi la valorile culturale ale țării tale de adopție. La un moment dat, Mary-Jane era angajată pe postul de sortator la poștă. Mama, care are acum 87 de ani, își aduce aminte că o vizita când era copil – o amintire vie care o leagă în prezent de cineva născut în secolul al XIX-lea.

Tatăl lui Buni, Sebastian Burt, era sticlar suflător (făcea termometre) și a murit la treizeci și trei de ani din motive legate de meseria lui. Suflatul sticlei e periculos chiar și în zilele noastre, ce să mai vorbim de acum o sută de ani. Era născut în 1877 în St. Giles din Covent Garden, una dintre mahalalele cele mai cunoscute și mai periculoase din țară, acum una dintre zonele comerciale cele mai populare ale Londrei.

Buni însăși s-a născut la câțiva ani după sfârșitul Epocii victoriene, când clasa muncitoare, care reprezenta 80% din populație, era săracă și neîmproprietărită. Pe atunci, prognoza pentru orice persoană născută în clasa muncitoare era că va trebui să îndure standarde scăzute de viață și condiții insalubre, educație puțină și dezvoltare socială asemănătoare și, probabil, o moarte prematură. Buni era călăuzită de propria ei dorință de dezvoltare socială și nu

era absolut deloc interesată de urmărirea intelectuală a unui ideal utopic al unei societăți lipsite de clase. Votantă conservatoare, trăia visul suburban, deși, în mod ironic, acesta fusese posibil prin intermediul idealurilor socialiste pe care le respingea. Îmi aduce aminte de persoanele de culoare de succes din Anglia zilelor noastre care deplâng strădaniile și campaniile antirasiste în timp ce nu reușesc să conștientizeze că au fost beneficiarii eforturilor a generații de oameni care s-au luptat pentru dreptul lor de a reuși în societate.

Îmi imaginez că Mary-Jane, stră-străbunica mea, i-a transmis gena auto-îmbunătățirii fiicei sale. Este clar, din fotografiile care mai există, că Mary-Jane era minunată, încrezătoare și strălucitoare. Arăta asemenea cuiva care voia să reușească în viață. La rândul ei, Buni a vrut ca mama să aibă o viață mai prosperă decât cea de care ea însăși scăpase. La rândul ei, mama mea mi-a transmis valori care mi-au permis să duc o viață creativă.

În Anglia, suntem toți influențați subliminal, încă de la naștere, să recunoaștem nuanțele subtile ale gradației claselor din această țară. Și în mod clar făceam pașii necesari pentru a evolua de la clasa muncitoare la cea de mijloc încă de la o vârstă fragedă. Deja îmi dădeam seama că era mai bine să faci parte din a doua, mai ales ca persoană de culoare. Era posibil ca oamenii să facă presupuneri negative despre cine eram, pe baza culorii pielii mele, dar, de cum deschideam gura, primeau un mesaj diferit, unul care funcționa în favoarea mea. Buni a înțeles că, indiferent ce vocale specifice clasei muncitoare erau rostite în

casa din Islington din copilăria ei de la începutul secolului al XX-lea, cel mai bine era să renunțe la ele. Amândouă ne-am chinuit cu un sistem nedrept, discriminatoriu, ca să „ne descurcăm”.

Îmbunătățirea accentului rămâne una dintre opțiunile la dispoziția persoanelor care vor să pară că fac parte din pături sociale mai înalte decât cele ale originilor lor în societatea noastră încă stratificată pe clase. Degradarea accentului este apanajul celor care, din varii motive, vor să pară mai puțin privilegiați. A devenit un soi de modă în anii 1990.

Mama și Buni au vorbit mereu „bine”, în ton cu atitudinea lor manierată, pe care noi, copiii, am moștenit-o. Eu am mers puțin mai departe și, la vârsta de paisprezece ani, am început să-mi cultiv un accent RP.¹ S-a întâmplat când lucram ca plasatoare la teatru vânzând programe într-o sală din Woolwich, stând lângă un puști din clasa de mijloc, de vârsta mea, care întreba politicos spectatorii care intrau în sală: „Doriți un program?” Eu, pe de altă parte, îi chestionam destul de brusc: „Vrei un program?” Acela a reprezentat momentul unei revelații. A fost prima oară când am sesizat diferența.

Familia mamei mele era alcătuită din persoane care doreau să-și îmbunătățească propriul statut în cadrul ierarhiei sociale. Voiau să devină mai buni în cadrul sistemului, nu să îl dărâme. Mama era diferită pentru că se aliase cu

¹ Autoarea se referă aici la „RP accent”, abrevierea pentru „received pronunciation” (pronunție primită/moștenită/standard) care reprezintă accentul standard și considerat a fi cel curat pentru engleza vorbită a Imperiului Britanic (n. tr.).

tata în încercarea de a schimba un sistem discriminatoriu și inechitabil care ar fi putut să îi ofere privilegiu dacă s-ar fi căsătorit cu un profesionist alb din clasa de mijloc, așa cum era de așteptat.

Știu de unde a moștenit tata, ca bărbat nigerian, spiritul de luptător. Nigerienii sunt războinici puternici. Dar nu îi cunosc originile generozității față de comunitate. Ar fi putut să stea cu capul plecat și să se concentreze doar pe el însuși și familia sa, dar nu a făcut asta. Poate că era ceva în felul în care fusese crescut care l-a dus în acea direcție, exact așa cum modul în care am fost crescută m-a pregătit pentru direcția carierei mele creative.